

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-npu-149.2020.12>

УДК: 378. 147: 314/316: [- 027,543:159.923.2]-:057.87:373.55

Онищенко Н. Г.

СТАН ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРЕДМЕТІВ СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧОЇ ГАЛУЗІ ДО ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УЧНІВ ЛІЦЕЇВ

За умов утвердження української державності на всіх рівнях життєдіяльності та боротьбою за національні інтереси як у самій країні, так і за її межами надзвичайної ваги набуває підготовка майбутніх учителів суспільствознавчої галузі, які мають значний вплив на процеси формування національної свідомості, громадянської позиції, моральних якостей зростаючої особистості.

У статті висвітлюється стан підготовки майбутніх учителів предметів суспільствознавчої галузі до формування національної ідентичності учнів ліцеїв в сучасних умовах. Розкривається послідовність, етапи і методика констатувального етапу дослідження. Визначено критерії (емоційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-практичний) та їх показники. З метою вирішення завдань констатувального експерименту використовувався комплекс діагностувальних методів, зокрема: опитування, інтерв'ювання, анкетування, метод незакінченого речення, ранжування, експертної оцінки, незалежних характеристик, проблемних ситуацій, дискусії, творчих завдань, педагогічного спостереження, ділової гри, вивчення документів і матеріалів освітньої роботи закладів вищої освіти. Відповідно до визначених нами критеріїв та показників було з'ясовано рівні підготовки майбутніх вчителів предметів суспільствознавчої галузі до формування національної ідентичності учнів ліцеїв: високий, середній, низький у контрольних та експериментальних групах.

У структурі підготовки майбутніх учителів суспільствознавчої галузі до формування національної ідентичності в учнів ліцеїв важлива роль відводиться когнітивній сфері: зокрема формуванню відповідних знань, які передбачають особистісне прийняття, засвоєння та застосування їх на практиці, а також умінням адекватно оцінювати і аналізувати конкретну ситуацію, відстоювати і захищати власну позицію, виявляти ставлення до неї, уміння уважно слухати і розуміти інші погляди на явище чи проблему, поважати опонентів, знаходити спільне рішення наболілих питань.

Ключові слова: майбутні вчителі предметів суспільствознавчої галузі, національна ідентичність, критерії, рівні підготовленості, учні ліцеїв, діагностувальні методи.

Аналіз сучасної теорії і практики підтвердив, що підготовка майбутніх учителів предметів суспільствознавчої галузі до формування національної ідентичності учнів ліцеїв в сучасних умовах є надзвичайно актуальною проблемою, затребуваною суспільством і демократичними змінами у ньому, утвердженням української державності на усіх рівнях життєдіяльності та боротьбою за національні інтереси як у самій країні, так і за її межами. У цьому плані надзвичайної ваги набуває підготовка майбутніх учителів суспільствознавчої галузі, які мають значний вплив на процеси формування національної свідомості, громадянської позиції, моральних якостей зростаючої особистості.

До проблеми формування національної ідентичності зверталися

філософи (Р. Брубейкер, С. Пролєєв, В. Кремень, В. Ткаченко, Ю. Хабермас), психологи (Д. Абрамс, М. Боришевський, А. Голднер, Е. Еріксон, Е. Зеєр, Г. Стейн, В. Татенко, Г. Шугай), педагоги (Ю. Руденко, Р. Сойчук, Р. Скульський, Б. Ступарик, С. Федоренко, І. Шкільна).

Метою статті є дослідження стану підготовки майбутніх учителів предметів суспільствознавчої галузі до формування національної ідентичності учнів ліцеїв.

Метою дослідно-експериментальної роботи було вивчення стану підготовленості майбутніх учителів предметів суспільствознавчої галузі до формування національної ідентичності учнів ліцеїв.

Констатувальний етап дослідження ставив за мету дослідження стану підготовки майбутніх учителів предметів суспільствознавчої галузі до формування національної ідентичності учнів ліцеїв.

Проведення констатувального етапу дослідження здійснювалося у декілька етапів. Зокрема:

– на першому етапі була розроблена діагностувальна методика, визначені критерії та показники підготовленості майбутніх вчителів предметів суспільствознавчої галузі до формування національної ідентичності учнів ліцеїв;

– на другому етапі досліджувалися знання і уявлення майбутніх вчителів предметів суспільствознавчої галузі про національну ідентичність, розуміння студентами базових цінностей та усвідомлення їх ролі в особистому і суспільному житті;

– на третьому етапі основна увага приділялася виявленню емоцій, почуттів, мотивів студентів, а також вивченню основних тенденцій і труднощів у підготовці вчителів предметів суспільствознавчої галузі до формування національної ідентичності учнів ліцеїв;

– на четвертому етапі досліджувалася поведінка майбутніх вчителів та виявлялись їх рівні підготовленості до формування національної ідентичності учнів ліцеїв.

До участі в експериментальній роботі були залучені 398 майбутніх вчителів предметів суспільствознавчої галузі I-IV курсів та 54 викладачів закладів вищої освіти, при цьому до експериментальної групи (ЕГ) увійшов 201 студент та контрольної групи – 197 студентів I-IV курсів.

На констатувальному етапі дослідно-експериментальної роботи, проведена педагогічна діагностика опиралась на критерії і показники, що були визначені, виходячи із розуміння ключових дефініцій та змістової структури феномену сформованості національної ідентичності. Відповідно до цього нами були визначені критерії і показники рівнів підготовленості майбутніх вчителів предметів суспільствознавчої галузі до формування національної ідентичності учнів ліцеїв.

Показниками емоційно-ціннісного критерію є: любов до українського народу, бажання брати активну участь у розбудові України як суверенної, демократичної і правової держави, захищати її безпеку та територіальну цілісність; почуття особистої та національної гідності, толерантності; повага до

законів та Конституції України, державних символів, мови, усіх етносів і народів, інтерес до історичного минулого та культурної спадщини України.

До показників когнітивного критерію відносяться: знання історії, мови, культури, традиції і звичаїв України, а також свободи, права та обов'язки громадянина; уявлення про органи державної влади та суспільно-політичний та економічний устрій держави; демократію, сучасне громадянське суспільство.

Показники діяльнісно-практичного критерію: прояв моральних якостей; дотримання законів України; мовленнєва культура; професійні уміння і навички спрямовані на формування майбутніх громадян України; виховання ліцеїстів у дусі патріотизму, національної гідності, толерантності; саморегуляція та самовдосконалення професійних і моральних якостей та поведінки.

Зазначені критерії та показники сприяли об'єктивному дослідженню проблеми.

Метою педагогічної діагностики було визначення рівнів підготовки майбутніх вчителів предметів суспільствознавчої галузі до формування національної ідентичності учнів ліцеїв за допомогою визначених критеріїв і показників; виявлення тенденцій і проблем, з якими стикається майбутній вчитель; встановлення кореляційних зв'язків між моральними і громадянськими якостями студентів і їх самореалізацією; впливу педагога на формування національної ідентичності у вихованців.

Визначення ефективних педагогічних умов підготовки майбутніх вчителів предметів суспільствознавчої галузі до формування національної ідентичності учнів ліцеїв неможливе без глибокої педагогічної діагностики.

Задля вирішення завдань констатувального експерименту нами використовувався комплекс діагностувальних методів, зокрема: опитування, інтерв'ювання, анкетування (О. Валевський, В. Ребкало, М. Логунова, М. Пірен, А. Пойченко & В. Ребкало, 2000; Р. Чілачава & Т. Пелипенко, 2004; К. Чорна, 2005), метод незакінченого речення, ранжування, експертної оцінки, незалежних характеристик, проблемних ситуацій, дискусії, творчих завдань, педагогічного спостереження, ділової гри, вивчення документів і матеріалів освітньої роботи закладів вищої освіти, що забезпечило достовірність і об'єктивність отриманих показників на констатувальному етапі експерименту.

Діагностування підготовки майбутніх вчителів предметів суспільствознавчої галузі до формування національної ідентичності учнів ліцеїв передбачало використання таких емпіричних методів, як вивчення наукової літератури, спостереження, опитування, бесіди, вивчення продуктів діяльності і узагальнення педагогічного досвіду та безпосередньо експеримент (Енциклопедія освіти, 2008, с. 491).

На наш погляд, різні методи опитування, такі як інтерв'ю, бесіди та анкети є універсальними засобами отримання інформації про уявлення, судження, знання майбутніх вчителів суспільствознавчої галузі стосовно національної ідентичності, громадянської позиції, базових цінностей.

У структурі підготовки майбутніх учителів суспільствознавчої галузі до

формування національної ідентичності в учнів ліцеїв важлива роль відводиться когнітивній сфері: зокрема формуванню відповідних знань, які передбачають особистісне прийняття, засвоєння та застосування їх на практиці, а також умінням адекватно оцінювати і аналізувати конкретну ситуацію, відстоювати і захищати власну позицію, виявляти ставлення до неї, уміння уважно слухати і розуміти інші погляди на явище чи проблему, поважати опонентів, знаходити спільне рішення наболілих питань.

Проведене інтерв'ювання показало, що більшість майбутніх учителів суспільствознавчої галузі (70,9%) вважають себе українцями, 17,9% – відносять себе до двох і більше народів (етносів), включаючи український, 8,0% – відносять себе до інших народів (етносів); 1,9% – не співвідносять себе з жодним народом (етносом), 1,3% прагнуть набути ознак і якостей інших народів (етносів).

Отримані дані корелюються дослідженням Центру Разумкова (2017 р.) за сприяння МЗС Нідерландів та Фонду Конрада Аденауера, де вказується, що молоді українці "найчастіше відчують свою належність одразу до двох або кількох національностей жителі Донбасу (27%), Південного (24%) та Східного (19%) регіонів (на Заході та в Центрі – лише по 6%). Так само як частіше жителі цих регіонів не відчують себе належними до жодної національності (відповідно 20%, 10%, 2% і 1%)" (Основні засади, 2017, с. 6).

У дослідженні ми звертали увагу на те, якою мовою послуговуються майбутні учителі суспільствознавчої галузі дома, в громадських місцях і закладах вищої освіти. Узагальнені дані наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Мова користування майбутніх учителів суспільствознавчої галузі (у %)

№	Мова користування	Дома	В громадських місцях	У закладах вищої освіти
1	Українською мовою	54,5	47,8%	78,4%
2	Російською мовою	17,5	18,8	11,4
3	Обома мовами	25,5	31,2	8,5
4	Іншою мовою	2,5	2,2	1,7

Таким, чином, отримані дані свідчать про те, що українською мовою майбутні учителі суспільствознавчих дисциплін переважно послуговуються у закладах вищої освіти, тоді як у побуті та у громадських місцях використовують обидві мови чи російську. Самі ж студенти відносять до проблем спілкування у побуті суржик, який заважає їм почуватися впевнено у роботі з дітьми.

Культура майбутніх учителів суспільствознавчої галузі значною мірою визначається опануванням державної української мови, що полягає у спроможності не лише розуміти мову, а й висловити думки, ставлення до різних життєвих явищ, уміння відстоювати свої ідеї, бачення як в професійному, так і в повсякденному житті.

Окрім того, майбутні вчителі суспільствознавчої галузі вважають за необхідне вивчати й інші мови, такі як англійська (75,2%), польська (45,0%),

китайська (18,1%), німецька (17,5%), корейська (12,6%), російська (5,2%) тощо.

Майбутні вчителі суспільствознавчої галузі загалом вірно розуміють поняття “національна ідентичність” та його прояви у суспільному і особистому житті. Втім, відповіді майбутніх учителів переважно обмежувалися якимись окремими характеристиками, що свідчить про брак знань у цій царині.

У своїй роботі ми також використали опитування, одне з питань якого, було сформульоване наступним чином: “З чим насамперед пов’язане Ваше уявлення про Батьківщину?” (Р. Чілачава & Т. Пелипенко, 2004, с. 91). Відповіді наводяться у таблиці 2.

Таблиця 2

Уявлення майбутніх учителів суспільствознавчої галузі про Батьківщину? (у %)

№	ВІДПОВІДЬ	У %
1	Місце, де народився і виріс	82,3
2	Моя земля, територія	58,4
3	Рідна природа	47,5
4	Держава, громадянином якої я є	39,9
5	Історичне минуле	28,7
6	Народні звичаї, обряди, пісні	19,6
7	Видатні діячі мого народу	15,4

Переважна частина майбутніх учителів суспільствознавчої галузі пов’язують своє уявлення про Батьківщину з місцем, де народився і виріс, рідною землею, територією, природою, державою, історичним минулим тощо. Однак, порівняння з даними Р. Ш. Чілачави & Пелипенка за 2003 рік вказують на певні зміни в уявленнях молоді. Майбутні вчителі суспільствознавчої галузі краще розуміють значущість територіальної цілісності, свою національну ідентичність. Попри те, що і в першому, і другому випадку студенти могли робити декілька відповідей, сучасні студенти мають більш чіткі уявлення, що пояснюється боротьбою України за територіальну цілісність і збереження себе як держави.

З метою дослідження настроїв майбутніх вчителів суспільствознавчої галузі ми використали анкету, питання якої ставили за мету виявити соціальні переживання. Серед питань були наступні: “Як ви оцінюєте ситуацію в Україні? Що Вас тривожить?”, “Куди рухається українське суспільство?” Студентам дозволялося дати декілька відповідей. Узагальненні відповіді на перше запитання наводяться у таблиці 3.

Таблиця 3

Ситуація в Україні (у %)

Відповіді	У %
Невпевненість у завтрашньому дні	75,4%
Погіршення рівня життя українців	66,9%
Корумпованість суспільства	56,4%
Незадоволення зовнішньою і внутрішньою політикою	51,7%

Зростання злочинності	36,2%
Безробіття	27,1%
Соціальна і правова незахищеність громадян	16,2%
Псевдореформи	12,5%

Серед відповідей на запитання “Куди рухається українське суспільство?” найчастіше зустрічаються наступні: “Українське суспільство обрало євроінтеграцію” (Максим Ш.); “Українське суспільство розділене ідеями руху назад до совка і уперед до Європи” (Олег М.); “Українське суспільство не має якоїсь національної стратегії і це сумно” (Валерія М.); “Відсутність національного лідера є причиною прозябання України” (Володимир Т.)

Серед мотивів, що характеризують бажання формувати національну ідентичність у вихованців, з точки зору експертів, у майбутніх учителів суспільствознавчої галузі у формуванні національної ідентичності в учнів ліцеїв переважають:

– *соціальні мотиви* (36,8%) майбутніх учителів суспільствознавчої галузі, що визначають життя у групі, колективі, громаді, соціумі позначаються на характері співпраці і взаємодії з іншими людьми;

– *професійні мотиви* (20,4%) майбутніх учителів характеризують бажання особистості освоїти майбутню педагогічну професію та набути якостей, необхідних роботи з учнями ліцеїв;

– *мотиви самоствердження* (15,2%) також відіграють значну роль в особистісному зростанні, намаганні утвердитися у якості лідерів, фасилітаторів, здобути авторитет і визнання в учнів ліцеїв і колег;

– *моральні мотиви* (11,9%), які визначають ціннісне ставлення до себе та інших людей, нації, інших етносів і народів, визнання їх прав, свобод, поваги до особистої і національної гідності;

– *асиміляційні мотиви* (9,3%) характеризують поведінку майбутніх учителів суспільствознавчої галузі, які намагаються прийняти іншу культуру, злитися з нею, не виділятися, бути як усі;

– *егоцентричні мотиви* (6,4%) передбачають отримання якихось переваг, заохочення, уваги тощо.

Використані нами ігрові методики (ділова гра “Вчимося бути громадянами”) дозволили майбутнім учителям суспільствознавчої галузі визначити сутність формування національної ідентичності в учнів ліцеїв як спеціально організований виховний процес, спрямований на позитивне прийняття себе як представника народу, етносу, нації, причетності до його долі, що ґрунтується на засвоєнні таких моральних цінностей як національна гідність, патріотизм, національна консолідація і толерантність та прагнення керуватися ними у власному житті.

Відповідно до визначених нами компонентів, критеріїв та показників було з'ясовано рівні підготовки майбутніх вчителів предметів суспільствознавчої галузі до формування національної ідентичності учнів ліцеїв: високий, середній, низький.

Високий рівень підготовленості майбутніх вчителів предметів

суспільствознавчої галузі до формування національної ідентичності учнів ліцеїв (11,9%(ЕГ), 12,2% (КГ)) передбачає ґрунтовні знання про національну ідентичність, суспільно-політичну структуру й економічний устрій України, її історію і культуру, цінності; професійні компетентності та вмотивованість до педагогічної діяльності. Майбутні учителі володіють аналітичними навиками. дають об'єктивну оцінку ситуацій, подій тощо, аргументують, наводять приклади з історії чи практики інших країн, вільно використовують політичні терміни у професійній діяльності, розмові чи дискусії. Підтримують демократичні процеси, європейську інтеграцію, соціальні ініціативи, громадянську, правову, суверенну державу. Є противниками тоталітаризму, шовінізму етнічної нетерпимості. Уміють користуватися правами і свободами, дотримуються законів та виконують обов'язки громадянина, уміють відстоювати громадську позицію. Проявляють такі риси моральності, як: особисту і національну гідність, патріотизм, національну солідарність, толерантність. Як майбутні учителі суспільствознавчої галузі усвідомлюють власну відповідальність за формування національної ідентичності учнів ліцеїв, люблять український народ, Батьківщину, готові захищати її незалежність. Намагаються удосконалювати свої професійні і громадянські компетентності.

Майбутні учителі суспільствознавчої галузі із *середнім рівнем* підготовленості до формування національної ідентичності в учнів ліцеїв (65,2%(ЕГ), 66,0% (КГ)) мають достатні знання про національну ідентичність та суспільно-політичну структуру й економічний устрій України. В обговореннях чи дискусіях проблем національної ідентичності намагаються бути вираженими і толерантними. Однак, аналіз подій, явищ часто залежить від думки авторитетних друзів, викладачів чи джерел. Попри широту лексики спеціальні терміни застосовуються рідко. Майже завжди у своїй життєдіяльності дотримуються законів, як правило володіють моральними якостями, такими як патріотизм, національна гідність, толерантність до інших народів і етносів, хоча не завжди здатні відстоювати свої права і гідність, потребують підтримки і схвалення з боку старших колег. Беруть участь у суспільно-корисній діяльності. Не завжди послідовні у самовихованні і самовдосконаленні професійних якостей і компетентностей.

Низький рівень підготовленості учителів суспільствознавчої галузі до формування національної ідентичності в учнів ліцеїв (22,9%(ЕГ), 21,8% (КГ)) характеризують розмита або несформована національна ідентичність, фрагментарні уявлення про культуру, історію, традиції, звичаї українського народу, слабкі знання про суспільно-політичну структуру та економічний устрій України, демократичні і соціальні процеси в Україні, органи державної влади, сучасне громадянське суспільство не дають змоги зрозуміти і перспектив для розвитку України. Студенти цієї групи не вміють аргументувати та відстоювати власну позицію, мають поверхові уявлення про свої громадянські права, свободи, обов'язки і не готові їх захищати, не мають бажання працювати у закладах загальної середньої освіти. Мають нестійкий інтерес до суспільно-громадської і соціальної роботи, не завжди відповідальні, відверто заявляють

про бажання покинути Батьківщину та будувати своє життя в іншій національній спільноті.

Таким чином, на основі схарактеризованих нами критеріїв (когнітивного, емоційно-ціннісного, діяльнісно-практичного) та відповідних показників, завдяки використанню комплексу діагностувальних методів були визначені рівні (високий, середній, низький) підготовленості майбутніх учителів суспільствознавчої галузі до формування національної ідентичності в учнів ліцеїв.

Використана література:

1. Валевський, О. І., Ребкало, В. А., Логунова, М. М., Пірен, М. І., Пойченко, А. М. & Ребкало, В. А. (Заг. ред.). (2000). *Державна політика: аналіз та механізм її впровадження в Україні. (Навчальний посібник)*. Київ: УАДУ.
2. *Енциклопедія освіти*. (2008). В. Г. Кремень (Ред.). АПН України. Київ : Юрінком Інтер.
3. Лавриченко, Н. М. (2000). *Педагогіка соціалізації: європейські абриси*. Київ : ВІРА ІНСАЙТ.
4. *Основні засади та шляхи формування спільної ідентичності громадян України: Інформаційно-аналітичні матеріали до Круглого столу 12 квітня 2017 року*. (2017). Київ : Центр Разумкова.
5. Чілачава, Р. Ш. & Пелипенко, Т. І. (Упор.). (2004). *Міжнаціональні відносини і національні меншини України: стан, перспективи*. Київ : Голов. спеціаліз. ред. літ. мовами нац. меншин України.
6. Чорна, К. І. (2005). *Виховання громадянина, патріота, гуманіста. (Навчально-методичний посібник)*. Київ : ТОВ ХІК.
7. Шкільна, І. М. (2018). Формування національно-культурної ідентичності старших підлітків в умовах пограниччя. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. (22).295-306.

References:

- [1] Valevskiy, O. I., Rebkalov, V. A., Lohunova, M. M., Piren, M. I., Poichenko, A. M. & Rebkalov, V. A. (Zah. red.). (2000). *Derzhavna polityka: analiz ta mekhanizhm yii vprovadzhennia v Ukraini. (Navchalnyi posibnyk)*. Kyiv : UADU.
- [2] *Entsyklopediia osvity*. (2008). V. H. Kremen (Red.). APN Ukrainy. Kyiv : Yurinkom Inter.
- [3] Lavrychenko, N. M. (2000). *Pedahohika sotsializatsii: yevropeyski abrysy*. Kyiv :VIRA INSAIT.
- [4] *Osnovni zasady ta shliakhy formuvannia spilnoi identychnosti hromadian Ukrainy* : Informatsiino-analitychni materialy do Kruhloho stolu 12 kvitnia 2017 roku. (2017). Kyiv:Tsentrazumkova.
- [5] Chilachava, R. Sh. & Pelypenko, T. I. (Upor.). (2004). *Mizhnatsionalni vidnosyny i natsionalni menshyny Ukrainy: stan, perspektyvy*. Kyiv : Holov. spetsializ. red. lit. movamy nats. menshyn Ukrainy.
- [6] Chorna, K. I. (2005). *Vykhovannia hromadianyna, patriota, humanista. (Navchalno-metodychnyi posibnyk)*. Kyiv : TOV KhIK.
- [7] Shkilna, I. M. (2018). Formuvannia natsionalno-kulturnoi identychnosti starshykh pidlitkiv v umovakh pohranychchia. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi*. (22).295-306.

ОНИЩЕНКО Н. Г. Состояние подготовки будущих учителей предметов обществоведческой области к формированию национальной идентичности учащихся лицева.

В условиях утверждения украинской государственности на всех уровнях жизнедеятельности и борьбой за национальные интересы как в самой стране, так и за ее пределами чрезвычайной важности приобретает подготовка будущих учителей обществоведческой области, которые оказывают существенное влияние на процессы формирования национального сознания, гражданской позиции, нравственных качеств растущей личности.

В статье освещается состояние подготовки будущих учителей предметов обществоведческой области к формированию национальной идентичности учащихся лицеев в

современных условиях. Раскрывается последовательность, этапы и методика констатирующего этапа исследования. Определены критерии (эмоционально-ценностный, когнитивный, деятельностно-практический) и их показатели. С целью решения задач констатирующего эксперимента использовался комплекс диагностирующих методов, в частности: опрос, интервьюирование, анкетирование, метод незаконченного предложения, ранжирование, экспертной оценки, независимых характеристик, проблемных ситуаций, дискуссии, творческих задач, педагогического наблюдения, деловой игры, изучение документов и материалов образовательной работы высших учебных заведений. В соответствии с определенными нами критериями и показателями было определены уровни подготовки будущих учителей предметов обществоведческой области к формированию национальной идентичности учащихся лицеев: высокий, средний, низкий в контрольных и экспериментальных группах.

В структуре подготовки будущих учителей обществоведческой области к формированию национальной идентичности у учащихся лицеев важная роль отводится когнитивной сфере: в частности формированию соответствующих знаний, которые предусматривают личностное принятие, усвоение и применение их на практике, а также умение адекватно оценивать и анализировать конкретную ситуацию, отстаивать и защищать собственную позицию, проявлять отношение к ней, умение внимательно слушать и понимать другие взгляды на явление или проблему, уважать оппонентов, находить общее решение наиболее болезненных вопросов.

Ключевые слова: будущие учителя предметов обществоведческой области, национальная идентичность, критерии, уровни подготовленности, ученики лицеев, диагностирующие методы.

ONISHCHENKO N. The state of training of future teachers of social science subjects for the formation of the national identity of lyceum students.

With the establishment of Ukrainian statehood at all levels of life and the struggle for national interests both in the country and abroad, the training of future teachers of social sciences, who have a significant impact on the formation of national consciousness, civic position, moral qualities of a growing personality.

The article covers the state of preparation of future teachers of social sciences for the formation of the national identity of lyceum students in modern conditions. The sequence, stages and methods of the ascertaining stage of research are revealed. Criteria (emotional-value, cognitive, activity-practical) and their indicators are determined. In order to solve the problems of the observational experiment, a set of diagnostic methods was used, in particular: survey, interview, questionnaire, unfinished sentence method, ranking, expert evaluation, independent characteristics, problem situations, discussion, creative tasks, pedagogical observation, business game, document study and materials of educational work of higher education institutions. According to the criteria and indicators defined by us, the levels of preparation of future teachers of social sciences for the formation of the national identity of lyceum students were determined: high, medium, low in the control and experimental groups.

In the structure of preparation of future teachers of social sciences for the formation of national identity in lyceum students an important role is given to the cognitive sphere: in particular the formation of relevant knowledge that involves personal acceptance, assimilation and application in practice, as well as the ability to adequately assess and analyze their own position, to show attitude to it, the ability to listen carefully and understand other views on the phenomenon or problem, to respect opponents, to find a common solution to painful issues.

Keywords: future teachers of social sciences, national identity, criteria, levels of training, lyceum students, diagnostic methods.